

The Enigma of Elijah

1

ויקן את ההר שמרון מאת שמר וגו'. תנא דבי אליהו, פעם אחת הייתי יושב בכית המדרש בירושלים לפני חכמים, אמרתי להם, רבותי, מה נשתנה אחאב בן עמרי שר צבא ישראל מכל המלכים שהיו לפניו?, שלא הושיבו מלך בן מלך עד שבא עמרי והושיבו לו שלשה מלכים על כסאו?, אמרו לי, לא שמענו, אמרתי להם, רבותי על שהותיר עיר גדולה בישראל, וכך היה בדעתו, אמר, כשם שירושלם למלכי יהודה כך שומרון למלכי ישראל. אמרו לא היה עשיר כאחאב בן עמרי, ומאתים ושלשים ושנים מלכים עבדו אותו, בקשו למרוד בו, ושלח והביא בן כל אחד ואחד והושיבו תחת ידו בירושלים ובשומרון, ועובדי עבודה זרה היו, וכיון שכאו לירושלים וכשומרון היו יראי שמים לאמיתן, שנאמר (לקמן כ' ט"ו), „ויפקוד את נערי שרי המדינות ויהיו מאתים שנים ושלשים וגו' ה).

(ילקוט"ש ח"ב רמז ר"ז מתנא דבי אליהו רבא פרק ט')

2

So the people shouted when the priests blew with the shofarot: and it came to pass, when the people heard the sound of the horn, that the people shouted with a great shout, and the wall fell down flat, so that the people went up into the city, every man straight before him, and they took the city. And they utterly destroyed all that was in the city, both men and women, young and old, as well as oxen, sheep, and asses, with the edge of the sword. But Yehoshua had said to the two men that had spied out the country, Go into the harlot's house, and bring out from there the woman, and all that she has, as you swore to her. And the young men that were spies went in, and brought out Rahav, and her father, and her mother, and her brothers, and all that she had; and they brought out all her kindred, and left them outside the camp of Yisra'el. And they burnt the city with fire, and all that was in it: only the silver, and the gold, and the vessels of brass and of iron, they put into the treasury of the house of the LORD. And Yehoshua saved Rahav the harlot alive, and her father's household, and all that she had; and she dwelt in Yisra'el to this very day; because she hid the messengers, whom Yehoshua sent to spy out Yeriho. And Yehoshua charged them at that time by oath, saying, Cursed be the man before the LORD, that rises up to build this city Yeriho: he shall lay its foundation with his firstborn, and with his youngest son shall he set up the gates of it.

וירע העם ויתקעו בשופרות ויהי כשמע העם את- קול השופר ויריעו העם תרועה גדולה ותפל החומה תחתיה ויעל העם העירה איש נגדו וילכו את-העיר: ויחרימו את- כל-אשר בעיר מאיש ועד-אשה מנער ועד-זקן ועד שור ושה וחמור לפי-חרב: ולשנים האנשים המרגלים את-הארץ אמר יהושע באו בית-האשה הזנה והוציאו משם את- האשה ואת-כל-אשר-לה כאשר נשבעתם לה: ויבאו הנערים המרגלים ויציאו את-רחב ואת-אביה ואת-אמה ואת-אחיה ואת-כל-אשר-לה ואת כל-משפחותיה הוציאו ויניחוּם מחוץ למחנה ישראל: והעיד שרפו כאש וכל-אשר- בה רקו הכסף והזהב וכלי הנחשת והברזל נתנו אוצר בית-יהוה: ואת-רחב הזנה ואת-בית אביה ואת-כל- אשר-לה החיה יהושע ותשב בקרב ישראל עד היום הזה כי החביאה את-המלאכים אשר-שלח יהושע לרגל את- יריחו: וישבע יהושע בעת ההיא לאמור ארור האיש לפני יהוה אשר יקום ובנה את-העיר הזאת את-יריחו בככרו ייסדנה ובעצירו יציב דלתיה:

4

חי ה' וגו' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. תאנא, הווא זכאה דאתדבק ברוחיה ונפשיה לעילא, במלכא קדישא ברחימתא כדקא יאות [למדנו, אותו הצדיק שמתדבק ברוחו ונפשו למעלה בהמלך הקדוש באהבה כראוי] שליט בארעא דלתתא, וכל מה דנזר על עלמא אתקיים [הוא שולט בארץ שלמטה, וכל מה שגוזר על העולם מתקיים], כנא לן [מאיז לנו זה] ? מאליהו, דכתיב חי ה' וגו' אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי.

(זהר ח"ג ט"ח א')

הלך פרק אחד עשר סנהדרין קיג

3

ת"ד יהיו בה אילנות תלושין
 אסורין מחוברין מותרין של עיר אחרת בין תלושין
 בין מחוברין אסור מאי עיר אחרת אמר רב חסדא
 יפסדו ריחו דכתיב ויהיתה העיר אחרת לה וישבע יהושע
 בעת ההיא לאמר אחרד האינש לפני ה' אשר יקום
 ובנה את העיר הוואת את יריחו בכבורו ייסדנה
 ובצעירו יציב דלתיה תניא *לא יריחו על שם עיר
 אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו דכתיב בנה
 חיאל בית האלי את יריחו באבירם בכורו יסדה
 ובשגוב צעירו הציב דלתיה תניא *באבירם בכורו
 רשע לא היה לו ללמד בשגוב צעירו היה לו ללמד
 אבירם ושגוב מאי עבוד (*מאי קאמר) ה"ק באבירם
 בכורו היה לו ללמד לאותו רשע בשגוב צעירו
 ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע ששגוב
 צעירו מה תיל שגוב צעירו מלמד שהיה מקב
 והולך מאבירם עד שגוב אחאב שושביניה הוה
 אחא אהו ואלהו למשאל בשלמא בי ממיא יתיב
 וקאמר דילמא בי מילמ יהושע הכי לפ לא יריחו
 על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו
 איל אליהו אין אמר ליה השתא לווסתא דמשה לא
 יפסדו ריחו דכתיב ויסרתם ועבדתם וגו' וכתיב ויהיה
 אף ה' בבם ועצר את השמים וגו' והוא גברא אוקים
 ליה עבודת כוכבים *על כל תלם ותלם ולא שביק
 ליה מישראל דמיזל מיסגר ליה לווסתא דיהושע
 ויחלמדיה מקימא מיד ויאימר אליהו החשבי
 מחושבי גלעד *חי ה' אלהי ישראל אם יהיה מל
 ומטר וגו' בעי דחמי והבו ליה אקלידא דמטרא וקם
 ואל *יהי דבר ה' אליו לאמר לך מזה ופנית לך
 קדמה ונסתרת בגהל כרית והעורבים מביאים לו לחם
 ובשר בבקר וגו' *מתיכא אמר רב יהודה אמר רב
 מבי שבחו דאחאב *יהי מקץ ימים וייכש הגהל כי
 לא היה גשם בארץ כיון דחוא דאיכא צערא בעלמא
 כתיב *יהי דבר ה' אליו לאמר קם לך צדפתה
 וכתיב *יהי אחר הדברים האלה חלה בן האשה
 בעלת הבית בעא דחמו למיתן ליה אקלידא דתחית
 המחים אמרי ליה *שלוש מפתחות לא נמסרו
 לשליח של חיה ושל נשמים ושל תחית המחים
 יאמרו שתיים ביד תלמיד ואחת ביד הרב אייתי הא
 ושקיל האי דכתיב *לך תראה אל אחאב [ואתנה]
 מפר

ס"ג רשכט יחוספ ללמך ארור סליט וגו' - וקרא קדריס ואולי בכבורו
 ייסדנה ובלעזרו יציב דלתיה וכטיעמיד דלתיה ימות בט הקטן: לא
 יריחו על שם עיר אחרת - שלא יבנה יריחו ויסב שמה על שם עיר
 אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו שאפי' בנה עיר אחרת וקראה
 יריחו אסור לבנותה שאפי' שם יריחו ימחה לעולם וכתיב בימיו בנה
 חיאל בית האלי את יריחו בימיו של אחאב ועל שגוב על האלה קרי
 ליה בית האלי: אפ יריחו - ולא יריחו עגשו בנה אלא עיר אחרת
 על שם יריחו שקראה לה יריחו ולא אחרת הא מלן: באבירם
 בכורו יסד - אבירם רשע כשמה אבירם הרשע לא היה לו לחיאל
 ללמד שלא לבטח את יריחו: אבירם ושגוב מאי עבוד - דקרי לה
 רשעים: איני יודע ששגוב צעירו - מילתא בחגפי נפשיה הוא ולמדרא
 מחשבת שאלמר באבירם בכורו איני יודע ששגוב צעירו אלא מה
 חיל שגוב צעירו שהיה קוצר והולך מאבירם ועד שגוב שהוה צעיר
 מכלם: אפסכ שושבינו - איהו של חיאל היה אחאב: בי עמי -
 וי"א בי טעמא בית האבל שמשעמיים ארוו בדברים לנחמו ובכמה
 דוחמין כתיב בבראשית רבה טמיה בלא עיי"ן לשון אכל: על כל מלם
 ופלס - שורה וערוגה ומקום גטוה הוא: ולא שביק מיטרא מיזל
 ומסגד - שהיה הלכותך סוף וגל מרוב הגשמים הבאין לעולם שאין
 מניחין לך להסתחות לעטדם טכנים מתוך דרכים מלכותיים
 בטיס: מיד ויאמר אליהו מי ה' אפ יריס השנים סאלס פטר וגו' -
 הא קרא סתך לקרא דחיאל בית האלי: אקלידא דמטרא - מפתח
 של מסר: כיון דחוא - הקב"ה דליתא לערא בעלמא חיל הקב"ה
 לאליהו לך גרפתה לגגל הרב שיחזיר לו מפתח של מסר דקרא
 מפרש ואולי: שלם מפתחות לא נמסרו ביד שליח - על חזרו של
 הקב"ה יש מפתחות ומסר ליד שלמים הממונים אכל ג' מפתחות
 יש לו בידו שלא מינה שליח עליהם מבראשית אלא בידו הס ולא רצה
 לחסור שליח עליהם וקאמר הקב"ה לאליהו וחס ג' מפתחות עכבר
 ביד מבראשית ולא מניח שליח עליהם אלא לרשך שעשיתי ממנה
 על אחת מהם ועתה תשאל מפתח שני יאמרו שנים ביד תלמיד
 ואחד ביד הרב: דמריקס לגליס - שחסם שער של ואבדיה למפתחות קד עשה אליהו ועל נשפרי מסר ולכסף אכד המפתח של נשמים
 שלא נפתח השער של מסר על ידו: דכסך לך פראס אל סאלב וסאנס פטר - ולא כתיב ותן מסר:

5

והעורבים מביאים וגו'. מאי עורבים? אמר רבינא, עורבים ממש, אמר ליה ר' אדא בר מניומי, ודלמא תרי גברי דהוי שמיהו „עורבים“, מי לא כתיב (שופטים ז' כ"ה) „ויהרגו את עורב בצור עורב“? אמר ליה (רבינא) איתרמאי מילתא דתרוייהו הוה שמיהו עורבים [בתמיהה], ודלמא על שם מקומן [שהיו מצור עורב], מי לא כתיב [שאדם נקרא על שם מקומו, ואפילו יחיד ואף על פי שאין מדבר בכל אנשי המקום וכו'], (ומתוך) אם כן עורביים מיבעי ליה [דלא אתי למטעי בעורבים ממש] יג).

והעורבים מביאים לו לחם ובשר וגו'. אמר ר' ענן אמר שמואל, ישראל מומר לעבודת כוכבים מותר לאכול משחיטתו, וכו', לימא מסייע ליה [לרב ענן], והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב, ואמר ר' יהודה אמר רב, (העורבים הביאו את הבשר) מבי מבחי דאחאב (ואחאב היה מומר לעכו"ם, ואלוהו אכל משחיטתו?, ומתוך, דמכאן אין להביא ראיה) על פי הדבור שאני [שהקביה התירו לפי שעה, דכתיב ואת העורבים צויתי לכלכלך שם] יד).

(חולין ה' א', סנהדרין קי"ג א', ילקו"ש ח"ב רמז ר"ז ורמז ר"ט, וראה מאמר הבא)

6

עשי לי משם עגה קטנה בראשנה וגו'. פעם אחת היו רבותינו ושאר חכמים יושבין בבית המדרש, והיו חולקים זה עם זה, ואמרו מהיכן אליהו בא, זה אומר מזרעה של רחל, וזה אומר מזרעה של לאה, עד שהן חולקין זה עם זה, באתי אליהן ועמדתי לפניהן ואמרתי להן, רבותי אין אני באתי אלא מזרעה של רחל, ואמרו לי תן סימן לדבריך, אמרתי להן, ולא כתיב ביוחסין של שבט בנימין (דברי הימים א' ח' כ"ז) „וערשיה ואלוה זוכרי בני ירוחם“ (ובסוף הפרק מסיים „כל אלה מבני בנימין“), ואמרו לי, ולא כהן אתה, ולא כך אמרת לה לאשה האלמנה, אך עשי לי משם עגה קטנה בראשונה והוצאת לי, ולך ולבנך תעשו באחרונה כ, אמרתי להם, אותו תיגוק משיח בן יוסף היה, ורמזו רמותי לעולם, שאני יורד תחילה לבבל, ואחר כך יבא בן דוד כא).

(תנא דבי אליהו רבא י"ח, ילקו"ש ח"ב רמז ר"ח, ומובא בתוספות מס' בבא מציעא קי"ד ב', וראה לעיל פסוק א')

7

יח. באת אלי להזכיר את עוני ולחמית את בני. ר' ברכיה ורבי לוי בשם ר' חמא בר זנינא (אמרו), שני בני אדם אמרו דבר אחד, לומ, וצרפית, לוט אמר, עד שלא הלכתי אצל אברהם היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני עירי והיו מעשי רבים על מעשי בני עירי, עכשו שאני הולך אצל אברהם מעשי רבים על שלי, שנאמר (בראשית י"ט י"ט) „ואנכי לא אוכל להמלט ההרה“, וצרפית אמרה, עד שלא באת אצלי היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני עירי, והיו מעשי רבים על מעשי בני עירי, עכשו שבאת אלי באת להזכיר את עוני ולחמית את בני.

(ילקו"ש ח"ב רמז ר"ט בשם בראשית רבה נ' י"ט, פסיקתא רבתי פ"ג ג', ילקו"ש ח"א רמז פ"ד, ומובא ברש"י על התורה בראשית י"ט י"ט, ובתוספות קידושין ע"א א')

מלבי"ם

תסור מהם ההשגחה ולא יהיה מטר ההשגחיי, אמנם אחר שברוב גלוליהם נעשו כגויי הארצות וסרה מהם ההשגחה לגמרי, והארץ נמסרה בימי אחאב אל הטבע והמערכה, לא יחויב שיפסק המטר הטבעי בעבדם גלולים, כי הטבע תעשה כמנהגה ואין לה קשר עם מעשי בני אדם, שזה רק אצל ההשגחה לא אצל הטבע, וזה רק על עונשי התורה, אולם קללת יהושע שקלל מדעת עצמו, הלא כבוד יהושע ודבורו וגזרתו מקושרת עם ההשגחה האלהית, שה' ישגיח על כבוד צדיקיו לקיים גזרתם, הגם שסרה ההשגחה מן הדור ההוא הרשעים לא סרה מיהושע הצדיק ומגזרתו וכבודו, ולכן נתקיימה קללתו,

יז (א) ויאמר אליהו התשבי אין ספק כי המעשה הזה עשה רושם גדול וכל העם שמעו וייראו ואחאב התאמץ להכחיש זאת ולתלות במקרה, וכן אמרו חז"ל שאחאב אמר לאלהיו אפשר שקללת הרב לא נתקיימה וקללת התלמיד נתקיימה, התוכח עמו שאיך אפשר שלא תתקיים קללת משה שאמר פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים ועצר את השמים ולא יהיה מטר ותתקיים קללת יהושע. אולם התשובה לזה כי עונשי התורה הם רק בעת שישראל תחת ההשגחה האלהית, שאז המטר הוא השגחיי כמ"ש והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי ונתתי מטר ארצכם בעתו, אז בעת יעזבו את ה'

9

קום לך צרפתה וגו' הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך. ר' שמעון אומר, מכח הצדקה המתים עתידין להחיות, מנין אנו למידין, מאלהיו ז"ל, שקבלתו אלמנה ככבוד גדול, ואמו של יונה היתה, מפתן ומשמנן ומיצהרן היו אוכלים היא והוא וביתה, שנאמר (פסוק ט"ז עיי"ש) „ותאכל היא והוא“, אמר ר' לוי, הוא והיא כתיב, בזכות אליהו אכלו הוא והיא, ולאחר ימים חלה בן האשה ומת, שנאמר (פסוק י"ז) „ויהי אחר הדברים האלה חלה וגו'“, אמרה אליו האשה באת אלי בתשמיש המטה יט) והזכרת את עוני עלי ומת בני, טול את שהבאת אצלי ותן לי את בני, ועמד אליהו ז"ל, והיה מתפלל לפני הקב"ה, ואמר לפניו, רכון העולמים לא דיי כל העונות שעברו על ראשי, אלא אף האשה הזאת שאני יודע שמתוך צרת בנה דברה דבר שלא נעשה, השב את נפש הילד הזה לקרבן, וילמדו שיש תחיית המתים, ונעתר לו, שנאמר (פסוק כ"ב) „וישמע ה' בקול אליהו“, וגו'.

(ילקוט"ש ח"ב רמז ר"ט בשם פרקי דר' אליעזר ל"ג, וראה זהר

ח"ב ר"ח ב', ומובא לקמן פסוק כ')

